

Pregledni rad
Zaprimljeno: 26. travnja 2022.
Prihvaćeno za objavu: 20. studenog 2023.
UDK: 159.922.7:316.362.1
316.362.1:364.632
DOI: <https://doi.org/10.31299/ksi.31.2.3>

OTUĐENJE OD RODITELJA – ŠTO DALJE

Ines Majnarić

Obiteljski centar, Područna služba Primorsko-goranska

✉ E-mail: inesgmajnar@gmail.com

SAŽETAK

Značajan interes znanstvenika i stručnjaka za koncept otuđenja datira od 80-ih godina 20. stoljeća, a u posljednje tri godine zadobio je određenu pažnju i u Hrvatskoj. S obzirom na mnoge rasprave koje se danas vode o konceptu otuđenja, cilj rada bio je prikazati aktualno razumijevanje koncepta te polemike koje se na međunarodnoj razini kao i među hrvatskim stručnjacima, vode o znanstvenoj utemeljenosti koncepta i rizicima njegove primjene u praktičnom radu. Živa diskusija postoji između autora koji se prvenstveno usredotočuju na otuđenje i onih koji se prvenstveno usredotočuju na zlostavljanje djece i obiteljsko nasilje. Nadalje se u radu daje pregled razvoja istraživačkog pristupa konceptu te se konstatira da su istraživanja u području otuđenja sve brojnija, da postoji pomak prema kvantitativnim istraživanjima i sve većem broju istraživanja koja testiraju teorijski generirane hipoteze. Zaključno se naglašava slaganje stručnjaka i znanstvenika oko potrebe za oprezom zbog mogućnosti zlouporabe koncepta otuđenja, oko višefaktorske perspektive otuđenja, kao i potrebe za daljnjim istraživanjima. Na kraju rada daju se preporuke za moguća daljnja istraživanja u svrhu doprinosa metodološkoj jasnoći i boljem međusobnom razumijevanju praktičara i znanstvenika.

Ključne riječi: otuđenje, visokokonfliktni razvodi, nasilje, najbolji interes djeteta

UVOD

Stručnjaci koji rade s roditeljima, posebno s onima u visokokonfliktnim⁵¹ razvodima, često su svjedoci postojanja otpora ili odbijanja kontakta djeteta s drugim roditeljem. Problem ne isključuje ni majke ni očeve, ali ni bake i djedove koji su izgubili kontakt sa svojom djecom ili unucima kroz dugi niz godina ili potpuno, nakon rastave ili razvoda. Stručnjaci proživljavaju patnje tih obitelji, kao i svoju vlastitu nemoć u pružanju adekvatne pomoći. No koncept otuđenja našao se u središtu prijedloga dvaju oprečnih gledišta čiji se zastupnici spore o različitim bitnim elementima ovog koncepta, kako o samom nazivu koncepta, tako i o metodološkim ograničenjima provedenih istraživanja čiji se rezultati koriste kao argumenti u prilog određenih gledišta. Nepostojanje konsenzusa o definiciji koncepta otuđenja otežava i pravovremeno prepoznavanje rizika za razvoj otuđenja, a

51 U ovom radu u skladu s domaćom i stranom literaturom, koristi se uobičajen termin »visokokonfliktni razvod«, a koji podrazumijeva konflikt roditelja povezan s razvodom braka i/ili partnerskog razdvajanja. Razni autori nastoje pronaći prikladniji termin te ima više prijedloga od kojih će neki u skladu s predloženom konceptualizacijom možda doskora zamijeniti dosadašnji uobičajeni naziv, kao i razlikovanje obiteljskog nasilja i visokokonfliktnih razvoda (Majnarić, 2022).

time i pravovremeno djelovanje u obiteljima. Tako za sada, unatoč pokušajima istraživača i praktičara u pronalaženju adekvatnih rješenja za ponovnu uspostavu narušenih odnosa između djeteta i jednog roditelja, a koji može biti i potpuno prekinut unatoč raznim pristupima i teorijama, nedostaju učinkoviti načini za prevenciju, a isto tako i za tretman tih problema. Ovaj se problem u svim segmentima odnosi i na situaciju u Hrvatskoj.

Iako na međunarodnoj razini preispitivanje koncepta postoji gotovo od početaka uočavanja slučajeva otuđenja u praksi, još i danas se raspravlja o samom pojmovnom razumijevanju koncepta. Kako će biti vidljivo u nastavku teksta, unatoč polariziranosti po mnogim pitanjima, a ponegdje čini se i neugodnom međusobnom retorikom, dvije oprečne strane uspijevaju postići suglasnosti, makar u pojedinim segmentima. U hrvatskom javnom prostoru rasprave su započele unatrag tri godine. Pojavila su se otvorena pitanja u kojima su zauzete dvije različite pozicije o kojima se počelo raspravljati. U Hrvatskoj je dijalog, za razliku od dijaloga na međunarodnoj razini u kojeg su uključeni brojni znanstvenici i praktičari, svakako manje prisutan i intenzivan, pa čak i u potpunosti zastao.

Svrha ovog članka je prikaz temeljnih točki spora koje se vode oko otuđenja, kao i usmjeravanje pozornosti na nalaze pojedinih autora koji mogu približiti dvije profesionalne zajednice: one čiji je primarni fokus na otuđenju od roditelja i one čiji je primarni fokus na zlostavljanju djece i obiteljskom nasilju. Također je cilj rada davanje sustavnog pregleda promjena koje su se dogodile vezano za sam način i metoda istraživanja koncepta. Prikazane spoznaje mogu poslužiti i na domaćem prostoru kao smjernice za daljnji rad na toj problematici, a u svrhu boljeg razumijevanja problema, smanjenja prijepora među stručnjacima te učinkovitijeg pristupa problemu u samoj praksi.

Ovaj rad podijeljen je na tri djela od kojih se prvi dio bavi samim konceptom otuđenja i time kako je ono predstavljeno u postojećoj literaturi. Zatim je dan kritički prikaz radova koji se bave preispitivanjem koncepta na međunarodnoj razini, potom i u Hrvatskoj. Spomenuti su neki od stranih radova iz kojih je vidljivo da je produktivna rasprava jedan od koraka približavanja iznalaženju rješenja iz situacije postojanja/nepostojanja otuđenja od roditelja te sprečavanja moguće zlouporabe. U zaključku se navode moguće smjernice u pristupu samom konceptu otuđenja koje bi bile primjenjive u Hrvatskoj.

DOSADAŠNJE SPOZNAJE O DJEČJEM OPIRANJU ILI ODBIJANJU KONTAKTA S RODITELJEM NAKON RODITELJSKOG RAZVODA ILI RAZDVAJANJA

Dječje opiranje ili odbijanje kontakta s jednim roditeljem nakon roditeljskog razdvajanja ili razvoda, uz različite varijante u nazivima, kao pojam otuđenja datira od 80-ih godina 20. stoljeća (Fidler i sur., 2013a, 2013b). Može se reći da je unatoč raspravama o terminologiji i etiologiji, fenomen univerzalno prepoznat od stručnjaka iz različitih zemalja koji se bave mentalnim zdravljem, procjenom i tretmanom djece uključene u visokokonfliktni razvod roditelja (Polak i Saini, 2015). Iako je Gardner (2001) govorio o tom stanju kao o *Sindromu otuđenja od roditelja* (engl., *Parental alienation syndrome, PAS*), većina suvremenih autora uglavnom koristi izraz Otuđenje od roditelja (engl., *Parental alienation, PA*) (O Hara i sur., 2019). U ovom trenutku ne postoji jedinstvena definicija otuđenja od roditelja. No općenito se pod tim pojmom podrazumijeva neopravdano djetetovo odbijanje jednog roditelja (ciljanog roditelja) i stvaranje savezništva s drugim roditeljem (preferiranim roditeljem).

Za tog se roditelja pretpostavlja da svjesno ili nesvjesno poduzima postupke kojima otuđuje dijete od drugog roditelja. Iako se može pojaviti i u intaktnim obiteljima (Baker i Verrocchio, 2015), najčešće se događa u kontekstu razdvajanja i razvoda, posebno u visokokonfliktnom razvodu (Polak i Saini, 2015; Johnston i Sullivan, 2020; Moon i sur., 2020; Marques i sur., 2020; Harman i sur., 2021; Andreopoulos i Wexler, 2022; Bernet, 2023). Uočeno je da ta djeca znaju često pokazivati ponašanja kao što je intenzivna nesklonost, ocrnjivanje i otvoreno izražavanje mržnje prema ciljanom roditelju, naglašeno je isticanje kvalitete drugog roditelja, odbijanje posjeta ili kontakata s ciljanim roditeljem zbog trivijalnih opravdanja (Mitcham Smith i Henry, 2007). U literaturi se navodi da su otuđena djeca izložena riziku za emocionalnu uznemirenost i poteškoćama prilagodbe te da su u tom smislu u većem riziku od djece čiji su roditelji u parničnom postupku, ali koja nisu otuđena od jednog roditelja (Fidler i Bala, 2010; Harman i sur., 2019a, 2019b).

U velikoj mjeri interes istraživača predstavljaju ponašanja roditelja koja mogu dovesti do takvih reakcija kod djeteta (Baker, 2005; Baker i Darnall, 2006; Amato i sur., 2011; Polak i Saini 2015). Tako su Baker (2005), te Baker i Darnall (2006) identificirali mnoge „strategije“ kojima se po njima, koriste roditelji kako bi „okrenuli“ djecu protiv drugog roditelja i šire obitelji. Neke od njih su npr. ocrnjivanje drugog roditelja, ograničavanje/ometanje vremena, kontakta (poziva, poruka...) s drugim roditeljem, nespominjanje drugog roditelja, emocionalna manipulacija (npr. ograničavanje ljubavi, poticanje saveza s djetetom...), stvaranje sukoba između djeteta i odbačenog roditelja i sl. Baker (2018) uvodi 4-faktorski model prema kojem je, da bismo mogli zaključiti kako je riječ o otuđenju, potrebno da budu zadovoljena četiri kriterija: prethodno pozitivan odnos između djeteta i sada otuđenog roditelja; izostanak nasilja od strane otuđenog roditelja; prisutnost ponašanja koja doprinose otuđenju od strane favoriziranog roditelja i prisutnost bihevioralnih manifestacija otuđenja kod djeteta.

Potrebno je naglasiti da se stručnjaci slažu oko toga da se neka djeca odupiru kontaktu s jednim roditeljem zbog iskustva ili svjedočenja zlostavljanju, zanemarivanju, nasilju u obitelji od strane tog roditelja, ili zbog ponovljenog nasilja ili ispada roditelja tijekom braka ili nakon razdvajanja, ili zbog neposrednog iskustva nasilja i zlostavljačkog ponašanja ovog roditelja (Kelly i Johnston, 2001; Drozd i Olesen, 2004; Fidler i Bala, 2010; Friedlander i Walters, 2010). U situaciji kada postoji objašnjenje djetetovog ponašanja, govori se o udaljavanju ili „opravdanom odbijanju“ (engl. *estrangement*) te se takvo ponašanje smatra opravdanim, prilagodljivim i zaštitnim odgovorom od strane djeteta (Gardner, 2001; Kelly i Johnston, 2001; Drozd i Olesen, 2004; Baker i Darnall, 2006; Fidler i sur., 2013a, 2013b). U literaturi (npr. Friedlander i Walters, 2010) se spominje i moguća kombinacija ometanja odnosa jednog roditelja s djetetom od strane drugog roditelja, ali i kompromitirano roditeljstvo od strane odbačenog roditelja koje se uobičajeno naziva hibridno otuđenje. Važno je istaknuti, a to je jedna od ključnih točaka rasprava vezana za fenomen otuđenja djeteta, da djeca koja su realno udaljena od jednog od svojih roditelja kao posljedica roditeljskog nasilja u obitelji, zlostavljanja ili zanemarivanja moraju biti jasno razlikovana od otuđene djece. Ističe se da kada se u sporovima o skrbništvu pojave optužbe za zlostavljanje, ta razlika između otuđenja i opravdanog udaljavanja djeteta od roditelja postaje od bitne važnosti (Harman i sur., 2019a, 2019b). Nadalje rezultati postojećih istraživanja ukazuju na to da nema rodni razlika u pogledu toga tko je vjerojatniji „počinitelj“, a tko „meta“ otuđenja, međutim status koji se odnosi na činjenicu s kojim rodi-

teljem nakon razvoda dijete pretežno stanuje je snažan prediktor za vjerojatnost otuđenja djeteta od roditelja (Baker i Eichler, 2016; Harman i sur., 2018).

Općenito, roditelji u visokokonfliktnim razvodima koji se spore oko sadržaja koji se tiču djece, iskazuju zabrinutost s obzirom na moguću pojavu napetih odnosa između roditelja i djeteta (Saini i sur., 2017). Međutim iako mnogi slučajevi otuđenja uključuju visoku razinu konflikta između roditelja, ne uključuju svi slučajevi razvoda s visokom razinom konflikta otuđenje od roditelja ili probleme u kontaktu između roditelja i djece (Birnbaum i Bala, 2010; Fidler i sur., 2013a, 2013b). Bernet (2020) navodi da se otuđenje javlja u otprilike 20% visokokonfliktnih razvoda. Iako je uobičajeno da razdvojeni roditelji u određenoj mjeri pokazuju negativne stavove spram drugog roditelja pred djetetom, neće sva djeca izložena roditeljskom konfliktu, ocrnjivanju ili potkopavanju odnosa, reagirati prema drugom roditelju pružanjem otpora ili odbijanjem tog roditelja (Johnston i Kelly, 2004). Također se pretpostavlja da je ponašanje preferiranog roditelja (roditelja koji otuđuje dijete) važan, ali ne i jedini, niti temeljni faktor koji uzrokuje otpor djece ili odbijanje kontakta s drugim roditeljem (Saini i sur., 2016; Johnston i Sullivan, 2020; Warshak, 2020).

Broj djece koja se opiru ili odbijaju kontakt s jednim roditeljem nejasan je i čini se da ovisi o operativnoj definiciji i strategiji uzorkovanja u istraživanjima (Polak i Saini 2015). Procjenjuje se da su problemi s odbijanjem kontakata izraženiji u situacijama u kojima se vode sudski sporovi. Tako npr. Fidler i Bala (2010) navode podatak da između 11% i 15% djece iz obitelji koje se razvedu, odbijaju ili se odupiru kontaktu s jednim roditeljem. Harman i sur. (2019) navode podatak o otprilike 1,3 % populacije otuđene djece od jednog roditelja u SAD-u i Kanadi. O situaciji u Hrvatskoj moguće je posredno suditi iz statističkog izvješća Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS, 2022), s obzirom na podatke koji se odnose na manipulaciju⁵² pravima djeteta tijekom i nakon razvoda braka.

Tablica 1. Statističko izvješće o manipulaciji pravima djeteta tijekom razvoda braka, prekida bračne ili izvanbračne zajednice roditelja (za 2017.- 2021. god.) (Izvor: Statistička godišnja izvješća MRMS, 2023.)

Broj slučajeva/intervencija u kojima stručni tim Zavoda za socijalni rad procjenjuje da se radi o manipulaciji djetetovim pravom na ostvarivanje osobnih odnosa od strane roditelja s kojim dijete živi uslijed čega se susreti ne održavaju	GODINA				
	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Broj intervencija	728	664	827	654	645
Broj djece na koje se intervencija odnosi	709	777	1177	1007	830

Prikazani statistički podaci ukazuju da postoji znatan broj djece koja ne održavaju susrete s drugim roditeljem u situaciji u kojoj Područni uredi Zavoda za socijalni rad procjenjuju da se radi o manipulaciji djetetovim pravom na ostvarivanje osobnih odnosa. Hercigonja Novković i sur. (2012) su u Hrvatskoj tijekom 2009./2010. godine analizirali 80 postupaka vještačenja s kojim će roditeljem djeca živjeti. Rezultati su pokazali da je u 30 obitelji (37,5%) bilo prisutno manipuliranje djecom, u 20% slučajeva djeca su iskazivala separacijske teškoće od manipulirajućeg roditelja s izrazitim otporima za bilo kakav kontakt s drugim roditeljem. Nadalje, Maljuna i sur. (2020) navode podatke

⁵² Pod pojmom manipulacije djetetom u procesu razvoda navodi se da je to „niz ponašanja, verbalnih i neverbalnih poruka roditelja koji djetetu šalju negativnu informaciju o drugom roditelju, s ciljem njegovog isključenja iz života djeteta i otuđivanja djeteta od tog roditelja, iako za to ne postoji realni razlog koji proizlazi iz odnosa roditelja i djeteta“ (Filipović i Osmak-Franjić, 2010:62).

temeljem uvida u vještačenja provedena od strane pojedinih stručnjaka u Poliklinici za zaštitu djece i mladih grada Zagreba o prilagodbi djece na razvod roditelja gdje je utvrđeno da je u 33,7% slučajeva visokokonfliktnih razvoda bilo prisutno aktivno (od čega 82,1% majke), a u 29% pasivno ometanje kontakta i odnosa s drugim roditeljem, od jednog ili oba roditelja. Napominjemo da se ovi rezultati ne odnose na sve razvode već samo na one kod kojih je zbog visoke konfliktnosti to vještačenje bilo provedeno.

AKTUALNA RAZMATRANJA O KONCEPTU OTUĐENJA

Danas se sve češće vode rasprave o problemu konstruktne valjanosti koncepta otuđenja. Takve su rasprave neophodne za potporu tvrdnjama da se otuđenje od roditelja može specifično identificirati i razlikovati od drugih uzroka odbijanja roditelja od strane djeteta, kao u slučaju zlostavljanja ili lošeg roditeljstva (Simring Milchman, 2019). Simring Milchman (2019) iznosi mišljenje da je otuđenje deskriptivan koncept te još nije psihološki konstrukt. Ističe se također nepostojanje validiranih kriterija za njegovu specifičnu identifikaciju ili za postavljanje diferencijalne dijagnoze, što su prema autorima značajni problemi koji proturječe upotrebi otuđenja (Saini i sur., 2016; Simring Milchman, 2019).

Bernet (2010) je bio jedan od vodećih zagovornika za uključivanje poteškoća uzrokovanih otuđenjem djece od jednog roditelja u Dijagnostički i statistički priručnik za mentalne poremećaje – peto izdanje (DSM-5) (engl. *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, Fifth Edition*) (2013). Unatoč dugogodišnjoj prisutnosti koncepta otuđenja u psihološkom diskursu, od strane Američkog udruženja psihijatara (APA), znanstvene i Svjetske zdravstvene organizacije, zbog kontroverzi oko znanstvenog utemeljenja tog koncepta, odbijeno je uključivanje otuđenja u DSM-5 klasifikaciju (2013) kao zasebne dijagnostičke kategorije (Bernet i Baker, 2013; Rao, 2021; Winter, 2022). Marques i sur. (2020) na osnovu pregleda literature, ističu mišljenja nekih autora po kojima postoje argumenti za i protiv prepoznavanja otuđenja kao dijagnoze i njegovog uključivanja u DSM-5 klasifikaciju. Neki od argumenata protiv njegovog uključivanja odnose se na ideju da se u području otuđenja radi više o dinamici nego dijagnozi, što može biti nespojivo s njegovim uključivanjem u klasifikacije DSM-5 ili MKB (Međunarodna klasifikacija bolesti – engl. *International Classification of Diseases, ICD*) kao sindroma ili poremećaja. Također se ukazuje na nedovoljno empirijskih podataka koji podržavaju valjanost sindroma otuđenja od roditelja. Osim toga Marques i sur. (2020) ističu da poneki autori iskazuju i bojazan da će formalno priznanje tj. davanje dijagnoze djetetu zakomplicirati sporove oko sadržaja roditeljske skrbi te da će djecu koja već pate zbog razvoda roditelja – dodatno obilježiti mentalnom bolešću. S druge strane, argumenti kojima se potkrepljuje njegovo uključivanje kao sindroma koji se može dijagnosticirati, naglašavaju da: (1) ukoliko se uvede kao dijagnoza, dokazi će se prikupljati (akumulirati) kroz kvalitativna i kvantitativna istraživanja; (2) postojanje konsenzusa u dijagnostici može biti način preveniranja zloupotrebe u sudskim postupcima od strane roditelja i njihovih odvjetnika. U literaturi se osim toga naglašava (npr. Johnston i Sullivan, 2020) da se koncept otuđenja često koristi na pretjerano pojednostavljen način, ne uzimajući u obzir da je uzrok, proces i/ili rezultat djetetova neopravdanog odbijanja roditelja u biti rezultat raznolike i složene dinamike. S obzirom na to, ukazuje se da ovakva uporaba koncepta može dovesti u zabludu sam sud, da može poticati međusobno okrivljavanje roditelja pa i stigmatizirati djecu neo-

pravdanim psihijatrijskim etiketiranjem. Johnston i Sullivan (2020) navode da su se iz tog razloga pojedini recenzenti kritički izjasnili o toj problematici te pozvali stručnjake da u potpunosti izbjegavaju korištenje tog koncepta već su umjesto toga predloženi neki novi konstrukti koji pružaju deskriptivni pristup za razlikovanje različitih tipova problema u kontaktu između roditelja i djece s kojima se susreću razdvojene i razvedene obitelji (Polak i Saini, 2015). U tom smislu se upućuje na govorenje o „problemu u kontaktu roditelj-dijete“, „napetim odnosima roditelj-dijete“ i na djecu koja „odbijaju roditelja“ ili se „opiru/odbijaju posjete“ (Saini i sur., 2016).

U skladu s tim razvijen je model kontinuuma odnosa roditelj-dijete kako su ga oblikovali Kelly i Johnston (2001), a koji je sada kombiniran s tzv. (engl.) Gatekeeping kontinuumom Austina i suradnika (2013a). Model uzima u obzir različite vrste i načine objašnjavanja napetih odnosa na relaciji roditelj-dijete, uključujući razinu konflikta roditelja kao čimbenika. U navedenom modelu se pojam (engl.) *gatekeeping* odnosi na stavove i ponašanja roditelja koji mogu poticati, tj. olakšati ili inhibirati uključivanje drugog roditelja u zajedničku brigu o djetetu nakon razvoda. Podrazumijeva oba roditelja kao moguće „čuvare vrata“, a nalazi se na kontinuumu u različitim stupnjevima (Pruett, i sur., 2012; Austin i sur., 2013a; Austin i sur., 2013b; Polak i Saini, 2015; Saini i sur., 2017) od „zdravog dijela“ kontinuuma na kojem djeca u većini slučajeva imaju pozitivne odnose s oba roditelja, do negativnog i patološkog na kojem djeca odbijaju kontakt s jednim roditeljem. Na tom kraju kontinuuma nalazi se maladaptivno, restriktivno ponašanje roditelja koji pokazuju stavove i ponašanja kojima sprečavaju i ometaju uključivanje drugog roditelja u odnos s djetetom, koji mogu dovesti do otuđenja (Johnston i sur., 2009). No kako navode Johnston i Sullivan (2020), savjeti za korištenje novih navedenih deskriptivnih opisa usvojeni su samo djelomično. Osim toga oni ističu da promjena naziva ne rješava osnovni problem pojave narušenog ili/i otuđenog odnosa roditelja i djeteta.

Harman i sur. (2022) proveli su, kako sami navode, najopsežniji pregled empirijskih podataka o otuđenju do danas i to je prvi pregled koji uključuje istraživanja objavljena na drugim jezicima osim engleskog. Također ističu da njihovo istraživanje poboljšava prethodne preglede (npr. Saini i sur., 2016; Marques i sur., 2020) uključivanjem najšireg spektra znanja o otuđenju. Po njima, isključenje niza kvalitativnih i kvantitativnih metoda, između ostalog i kvalitativnih i deskriptivnih istraživanja iz rane faze istraživanja ovog područja, dovelo je do dezinformiranja javne politike koja utječe na obitelji. Svrha pregleda kojeg su proveli Harman i sur. (2022) bila je ispitati podupiru li empirijski dokazi o otuđenju perspektivu da je područje istraživanja ušlo u „cvjetajuću“ fazu razvoja ili je ovo područje u smislu istraživanja još uvijek uglavnom nerazvijeno kako smatraju pojedini autori (Saini i sur., 2016; Marques i sur., 2020). Harman i sur. (2022) ističu da je gotovo 40% literature o otuđenju objavljeno od 2016. godine i to po njima potvrđuje da su istraživanja tog područja prešla ranu fazu znanstvenog razvoja i proizvela široku bazu znanja. Također je veći broj istraživanja važan jer poboljšava razumijevanje povezanosti između međuroditeljskog konflikta i raspada odnosa roditelj-dijete u obiteljima u kojima konflikt različito utječe na odnos i ponašanje djece prema svakom roditelju. Nadalje su rezultati potvrdili da trenutačno stanje znanstvenih spoznaja o otuđenju ispunjava tri kriterija sazrijevanja u ovom području znanstvenog istraživanja: sve brojniju literaturu, pomak prema kvantitativnim istraživanjima i sve većem broju istraživanja koja testiraju teorijski generirane hipoteze. Harman i sur. (2022) ističu porast broja kvantitativnih istraživanja u tom području. Između 2005. i 2015. godine brojne studije koristile su oba pristupa u sličnoj mjeri, a nakon 2016. godine veći je broj kvantitativnih istraživanja. Autori ne umanjuju važnost kvalitativnih

istraživanja, no slažu se s time da je način za procjenu hipoteze o „procvatu“ u istraživanju nekog područja upravo pomak u istraživačkoj metodologiji od primarno kvalitativne prema kvantitativnoj. O značaju kvantitativnih istraživanja govorili su Pepiton i sur. (2012) u kontekstu kritike Bernetovih (Bernet, 2010) argumenata za uključenje otuđenja u DSM-5 klasifikaciju. Bernet (2010) je obrazlažući svoj stav naveo da postoji mnogo kvalitativnih studija čiji rezultati podržavaju Sindrom otuđenja djeteta od roditelja (*engl. Syndrom Parental Alienation, PAS*). Međutim spomenuti su autori smatrali da je potrebno osim kvalitativnih, mnogo kvantitativnih istraživanja kako bi u postojeću kvalifikaciju uveli novi poremećaji, a za što se s obzirom na sadašnji broj istraživanja, stvaraju potrebni uvjeti.

PRIJEPORI OKO KORIŠTENJA KONCEPTA OTUĐENJA

U posljednja dva desetljeća neki znanstvenici i pravni stručnjaci doveli su u pitanje legitimnost otuđenja kao koncepta te njegovu prihvatljivost u sudskim postupcima vezano za skrbništvo nad djecom (Lorandes, 2022). Polemika oko koncepta otuđenja je i nadalje vrlo aktivna, kako od strane znanstvenika koji se bave primarno otuđenjem, tako i onih koji se primarno bave obiteljskim nasiljem. Na osnovu pregleda literature, Marques i sur. (2020) ističu probleme na koje se nailazi u kontekstu lažnih navoda o zlostavljanju, zanemarivanju ili nezainteresiranosti za dijete koje na sudu može iznositi preferirani roditelj protiv roditelja koji nije poželjan ili je (prema njegovom mišljenju) manje podoban za dobivanje skrbništva ili u cilju ograničavanja kontakta između tog roditelja i djeteta. Također se navodi da počinitelji obiteljskog nasilja koriste otuđenje kao taktiku kojom nastoje diskreditirati optužbe drugog roditelja za obiteljsko nasilje ili zlostavljanje djece (Meier i sur., 2019; Simring Milcham, 2019; Johnston i Sullivan, 2020; Moon i sur., 2020; Myers i Mercer, 2022).

Simring Milcham (2019) ističe da je zlouporaba koncepta u nekim slučajevima dala „dopuštenje“ zastarjelim zapadnim mitovima o opasnosti ženskog spola, u nekim je pak slučajevima kao npr. u borbi za skrbništvo nad djecom, postao koristan alat za zagovornike „prava očeva“. Osobitu opasnost, prema Simring Milcham (2019), predstavlja moguća zlouporaba koncepta otuđenja od strane roditelja protiv kojih je podignuta optužba za zlostavljanje. Rezolucija Europskog parlamenta u tom smislu upozorava o posljedicama partnerskog nasilja i prava skrbništva po žene i djecu (2021). Rezolucija je po tom pitanju naglašeno oprezna te se u točki 41. pozivaju države članice da ne priznaju sindrom otuđenja od roditelja u svojoj sudskoj praksi i zakonu te da obeshrabre ili čak zabrane kao neznanstveni koncept njegovu upotrebu u sudskim postupcima, osobito tijekom istraga za utvrđivanje postojanja nasilja. Mnogi autori se slažu oko toga te ističu da je u sudskim postupcima vezanim za utvrđivanje skrbništva nad djecom izuzetno važno razlikovati situacije kada je prisutno obiteljsko nasilje od situacija kada obiteljsko nasilje nije prisutno (npr. Kelly i Johnston, 2001; Baker, 2018; Johnston i Sullivan, 2020).

Meier i sur. (2019) proučavali su veliki broj objavljenih sudskih odluka od 2005. do 2014. godine u SAD-u. Većina se odnosila na odluke po podnesenim žalbama, ali je uključeno i nekoliko stotina mišljenja prvostupajskih sudova. Iako Meier i sur. (2019) priznaju da ispitivanjem sudskih odluka njihovo istraživanje ne može utvrditi temeljnu istinu optužbi za zlostavljanje djece, navode da su žene koje navode zlostavljanje – osobito zlostavljanje djeteta od strane oca, u značajnoj opasnosti od gubitka skrbništva u korist navodnog zlostavljača. Autori navode da je manje vjerojatno da

će sudovi dati kredibilitet tužbama majki zbog zlostavljanja kada se očevi pozivaju na otuđenje. Kada očevi tvrde da su otuđeni, postotak kojim majke gube skrbništvo raste sa 25% na 50% za bilo kakve optužbe za zlostavljanje, osim za seksualno nasilje koje je posebno teško dokazati. Na osnovu dobivenih rezultata zaključuju da optužbe za otuđenje dovode do rodne pristranosti u sudskim postupcima te rezultiraju zanemarivanjem optužbi za nasilje (Meier i sur., 2019). Harman i Lorandos (2021) napravili su reviziju navedenih rezultata Meier i sur. (2019) te navode da rezultati pokazuju da većina sudova pažljivo važe sve optužbe vezane za sve oblike obiteljskog nasilja, da nije utvrđen gubitak skrbništva na račun roditelja koji je bio zlostavljač te da je većina sudova u svojim odlukama rukovođena najboljim interesom djece. Također ističu metodološke probleme navedenog istraživanja te upozoravaju na potrebu korištenja adekvatnih znanstvenih metoda u prikupljanju i prikazivanju rezultata. Lorandos (2022) je proveo istraživanje s ciljem dobivanja odgovora u kojoj mjeri su sudovi u Sjedinjenim Državama između 1985. i 2018. godine smatrali koncept otuđenja materijalnim, relevantnim i vrijednim dokazom u sudskom postupku te dovoljno valjanim i pouzdanim da bude prihvaćen. Rezultati ukazuju da suci, kao i odvjetnici i stručnjaci mentalnog zdravlja u SAD-u sve više prepoznaju koncept otuđenja. Rezultati nadalje ukazuju da u situaciji u kojoj je roditelj bio fizički nasilan, ni u jednom slučaju u sudskom postupku dijete nije bilo povjereno tom roditelju. No Lorandos (2022) navodi više ograničenja ovog istraživanja, postavlja pitanja na koja bi po njegovom mišljenju trebalo tražiti odgovore, a odnose se na potrebu za dodatnim uvidom u postupanja sudova u situaciji optužbi za otuđenje i nasilje te u tom smislu daje preporuke za daljnja istraživanja.

Nadalje se u diskusiji zagovaratelja koncepta otuđenja i protivnika posebno ističe rasprava između Berneta (2020), Garbera (2020), Lorandosa (2020a, 2020b) i Robba (2020) te Milchman i sur. (2020a). Rasprava je unatoč brojnim neslaganjima, izgleda dovela i do nekih slaganja. Ključno je istaknuti kako se Garber (2020), Lorandos (2020a, 2020b), te Milchman i sur. (2020a) slažu da postoji opravdana zabrinutost zbog moguće zlouporabe koncepta otuđenja. Također se slažu oko nepotrebne patologizacije narušenog odnosa između odnosa jednog roditelja i djeteta kao „poremećaja”. Slažu se oko važnosti zaštite djece od zlostavljanja i izbjegavanja upotrebe otuđenja u situacijama sumnje na zlostavljanja i obiteljsko nasilje, za koje navode da se često zanemaruje u praksi. Milchman i sur. (2020a) također se slažu s Garberom (2020) koji ističe opasnost od etiketiranja budući da „jezik oblikuje mišljenje” i „riječi oblikuju iskustvo”. No rasprava Milchman i sur. (2020a) i Berneta (2020) nadalje se odlikuje neslaganjima. Tako npr. Milchman i sur. (2020a) zamjeraju Bernetu (2020) korištenje pojma ‘Otuđenja od roditelja’ (engl. *Parental Alinetaion, PA*) naizmjenično sa ‘Sindromom otuđenja od roditelja’ (engl. *Parental Alienation Syndrom, PAS*) i ‘Poremećajem otuđenja od roditelja’ (engl. *Parental Alienation Disorder, PAD*) koje po njima, on tretira kao dijagnoze (iako Barnett to negira). Također uz *PA/PAS/PAD*, navode da Bernet koristi termin „koncept” naizmjenično s terminima „fenomen” i „stanje”. Međutim Milchman i sur. (2020a) argumentirajući to Websterovim sveučilišnim rječnikom, smatraju da to nije isto tj., da je koncept ideja, dok je fenomen vidljiva činjenica. Prema njima otuđenje nije izravno vidljivo ili objektivno spoznatljivo ili neosporivo, već je to koncept temeljen na promatračevoj interpretaciji ponašanja, što su jedine činjenice koje mogu biti neposredno promatrane. Također postoji neslaganje oko toga je li iz DSM-5 klasifikacije odbaćeno otuđenje kao dijagnoza ili nije. Milchman i sur. (2020a) navode da je u DSM-5 klasifikaciju uključen novi odjeljak pod naslovom „Dijete pogođeno problemima u roditeljskom odnosu” i nalazi se u poglavlju pod naslovom „Druga stanja koja mogu biti u središtu kliničke pozornosti.” Prema

spomenutim autorima, stanja i problemi navedeni u ovom poglavlju nisu mentalni poremećaji. Prema tome ako nisu psihički poremećaji, nisu dijagnoze. Za Bernetovu (2020) drugu tvrdnju koja se temelji na uključivanju „omalovažavanju“ u DSM-5 klasifikaciji kao primjer poremećaja odnosa između roditelja i djeteta, Milcham i sur. (2020a) navode da iako omalovažavanje može biti ključni koncept u teorijama o otuđenju (Rowen i Emery, 2019), u DSM-5 klasifikaciji omalovažavanje je samo jedno ponašanje koje ukazuje na problem roditeljskog odnosa. S obzirom na navedeno, Milcham i sur. (2020a) ukazuju da su za postavljanje dijagnoze potrebna višestruka ponašanja. Stoga se Milchman i sur. (2020a) protive korištenju pojma „otuđenje“ kao dijagnostičkog, znanstvenog ili psihološko-pravnog konstrukta. Umjesto toga ističu nužnost objektivne i sveobuhvatne procjene uzroka narušenog odnosa jednog roditelja i djeteta, bilo da se ta procjena provodi kao procjena u okviru određivanja skrbništva nad djecom, kao uvid u činjenice od strane suca ili drugih donositelja odluka. Također smatraju da je važno osigurati da su oni koji provode evaluacije i donose odluke stručnjaci u radu s problemima zlostavljanja djece i obiteljskim nasiljem, traumama, lošim roditeljstvom i drugim ključnim čimbenicima u obiteljskoj dinamici. Poznavanje problematike je iznimno važno kako se zbog nestručnosti i nedovoljnog znanja ne bi propustili relevantni detalji za donošenje odluka. Označavanje slučaja otuđenjem implicira da su drugi uzroci osim otuđenja potvrdno isključeni kada to možda nije učinjeno (Meier i sur., 2019).

Uz navedeno, zanimljivo je istaknuti kritiku koju Milcham i sur. (2020a) iznose u vezi korištenja primjera koje, kako se navodi u kritici, Bernet (2020) koristi kako bi dokazao teoriju otuđenja. U tom smislu Milchman i sur. (2020) ističu da pojedinačni slučajevi ne mogu znanstveno dokazati teoriju, posebno budući Bernet (2020) nije iskazao nijedan pokušaj traženja informacija koje pobijaju njegovu teoriju. Ono oko čega se Milchman i sur. (2020a) i Bernet (2020) slažu je da postoje višefaktorski uzroci otuđenja.

Nadalje Milchman i sur. (2020b) ističu da ne osporavaju potrebu identificiranja, procjene i liječenja problema u odnosu roditelj-dijete gdje je jedan roditelj možda manipulirao djetetom da odbaci drugog roditelja. Autori se slažu da u slučajevima kada roditelj namjerno pokušava navesti dijete da odbaci drugog roditelja, prema takvim roditeljskim postupcima i ponašanjima treba poduzimati odgovarajuće intervencije kao i prema svakom drugom problematičnom roditeljstvu. No naglašavaju potrebu za re-interpretiranjem roditeljskih ponašanja koja bi se mogla ocijeniti kao otuđujuća (npr. ometanje posjeta djeteta drugom roditelju) kada roditelji zapravo djeluju kako bi zaštitili dijete.

Konačno, iako su rasprave zanimljive te bogato argumentirane s obje strane, dodatno ulaženje u dublje detalje i analizu spomenutih polemika između navedenih autora prelazi okvire ovog rada te se zainteresirani čitatelji upućuju na spomenute i druge radove (npr. Bernet, 2019, 2020, 2021; Harman i sur., 2019a, 2019b; Milchman i sur., 2020a, 2020b; Mercer, 2021; Bernet i sur., 2021; Harman i sur., 2022).

OSVRT NA RASPRAVU O KONCEPTU OTUĐENJA U HRVATSKOJ

U Hrvatskoj se diskusija koja se odvijala u javnom prostoru vezano za koncept otuđenja, a koja je zaživjela među stručnjacima i sveopćoj javnosti, odnosila (i nadalje se odnosi) na uglavnom ista sporna pitanja oko koncepta otuđenja kao i u široj međunarodnoj zajednici. S jedne strane rasprava se odnosi na dvojbe oko znanstvene utemeljenosti koncepta otuđenja. S druge je strane rasprava pokrenuta temeljem sumnji da stručnjaci u sustavima koji se bave obiteljskim problemima, prvenstveno sustav pravosuđa, potom socijalne skrbi i zdravstva (ne uzimajući u obzir činjenicu da se često oni koji su počinitelji obiteljskog nasilja brane navodima o otuđenju djeteta od strane majki), na neki način pogoduju očevima pri dodjeljivanju roditeljske skrbi.

Lauri Korajlija (2022) navodi da udruge civilnog društva koje se bave ženama žrtvama rodno uvjetovanog nasilja (RUN-a), a vezano za donošenje odluka o skrbi djeteta, u svojoj praksi vide sve više slučajeva u kojima se zlostavljanje umanjuje i/ili zanemaruje. Uz to navodi da se zaštitničko ponašanje majki tumači kao otuđujuće te se s obzirom na to donose odluke s dalekosežnim posljedicama za djecu. Gerčar i sur. (2021) navode da se svaki koncept može zloupotrijebiti, pa tako i koncept otuđenja te je stoga detaljna i kvalitetna procjena u postupcima dodjele skrbništva iznimno važna. Ističu da se potreba za zaštitom djeteta od jednog roditelja ne može karakterizirati kao otuđenje. Također smatraju da bi osim jednostavne procjene o postojanju ili nepostojanju obiteljskog nasilja, kompletniju sliku dobili utvrđivanjem oblika nasilja, je li roditelj optužen ili osuđen za nasilje, koliko je proteklo vremena od nasilnog događaja te procjenu rizika za dijete. U tom smislu Ajduković i Sladović Franz (2021) navode da bi stručnjaci u svim resorima trebali znati prepoznati i razlikovati rodno utemeljeno nasilje od situacijskih nasilnih ponašanja među partnerima koje može biti obostrano i češće prisutno u stresnim i kriznim situacijama razvoda i partnerskog razdvajanja.

Lauri Korajlija (2021) nadalje ističe da se protivnici koncepta otuđenja slažu da postoje problemi u ponašanju djece koja imaju otpor ili odbijaju kontakt s jednim roditeljem, kao i ponašanja roditelja koji ocrnjuju drugog roditelja te u postupcima razvoda koriste neprimjerene postupke i razne strategije za narušavanje odnosa između djeteta i drugog roditelja. Također da takva ponašanja štete djeci zbog čega je nužno raditi na njihovom prepoznavanju i otklanjanju, ali u situacijama kada ne postoji sumnja na obiteljsko nasilje. U tom smislu, nastoji se ukazati na to da je u visokokonfliktnim razvodima često prisutno obiteljsko nasilje i zlostavljanje djece te se ističe nužnost njegovog prepoznavanja. Flis i Rezo Bagarić (2021) ističu tvrdnje Milković i sur. (2021) o nepostojanju podataka iz sudske prakse u kolikom broju postupaka konfliktnog razdvojenog roditeljstva je utvrđeno otuđenje što znači da se zapravo ne može sa sigurnošću zastupati tvrdnja o zlouporabi otuđenja na način da se štite zlostavljači. Milković i sur. (2021) nabrajaju sve postupke i intervencije koje se provode prilikom procjene i formiranja mišljenja za sud o roditeljskoj skrbi i ostvarivanju osobnih odnosa te ističu da temeljem svega opisanog, mišljenja ne mogu biti niti površna niti ishitrena. Navode da ukoliko je roditelj ugrožavajući za dijete, u tom se slučaju ograničava ostvarivanje osobnih odnosa na način da se odnosi roditelja i djeteta ostvaruju pod nadzorom stručne osobe ili se ostvarivanje osobnih odnosa zabranjuje. Također navode da upravo nasilje u obitelji može biti jedan od razloga za zabranu ili ograničavanje ostvarivanja osobnih odnosa pri čemu se uvijek trebaju procjenjivati okolnosti navedenog nasilja te aktualni rizik i koliko je sigurno da dijete provodi vrijeme s tim roditeljem.

U skladu s navedenim, u tablici 2 prikazani su statistički podaci Ministarstva rada, socijalne politike i mladih (MRMS), vezano za razvod braka, a u skladu s primjenom odredbi Obiteljskog zakona iz 2015. god. (Obiteljski zakon, 2015). Podaci se odnose na odluke suda o ograničenju te o zabrani susreta sa svakim roditeljem.

Tablica 2. Broj odluka suda o načinu ostvarenja osobnih odnosa s drugim roditeljem koji se odnosi na ograničenje i zabranu susreta s majkom i ocem za 2015.-2021. god. (Izvor: Statistička godišnja izvješća MRMS, 2023)

Broj odluka suda o načinu ostvarivanja osobnih odnosa djeteta s drugim roditeljem	GODINA						
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.
Odluka suda o ograničenju susreta i druženja							
– S majkom	49	19	52	46	64	53	50
– S ocem	114	80	137	131	131	154	145
Odluka suda o zabrani susreta i druženja							
– S majkom	9	7	11	12	13	14	17
– S ocem	37	40	36	26	39	42	60

Iz tablice 2 je vidljivo da sud donosi odluke o ograničenju i zabrani susreta i s ocem i s majkom. Međutim nedostaju podaci o razlozima ograničenja ili zabrane, bilo zbog obiteljskog nasilja, zlostavljanja djeteta, zanemarivanja i dr., a što bi za potrebe boljeg uvida u sudske odluke vezano za probleme nasilja, bilo poželjno evidentirati u statističkim izvješćima MRMS-a.

U skladu s prethodno navedenim, u smislu dobivanja odgovora pridaju li sudovi u RH u donošenju odluka o skrbi djeteta u svojoj praksi značaj optužbi za otuđenje te umanjuju i/ili zanemaruju optužbe o nasilju, bilo bi poželjno provesti istraživanje slično istraživanju provedenom u SAD-u (Lorandos, 2022). U tom smislu, uvidom u sudske zapisnike relevantni podaci mogli bi se odnositi na to u kolikom broju postupaka razvoda se raspravljalo o otuđenju, jesu li dokazi o postojanju otuđenja bili dovoljno pouzdani i prihvatljivi, jesu li stručni timovi Zavoda za socijalni rad i vještaci iznijeli svoje mišljenje o postojanju otuđenja te jesu li se sudovi oslanjali na njihova mišljenja o postojanju otuđenju od roditelja. Uz to, svakako bi bio poželjan uvid u ishode sudskih postupaka u situacijama istovremene prijave za nasilje od strane jednog roditelja te prijave otuđenja od strane drugog roditelja. Treba istaknuti da se stručnjaci u svakodnevnoj praksi više služe terminom manipulativnog ponašanja od strane jednog roditelja, a ne otuđenjem, ili govore o svjesnim i/ili nesvjesnim stavovima kojim jedan roditelj može utjecati na ponašanje djeteta prema drugom roditelju i sl. U tom smislu bi za potrebe navedenog i sličnih istraživanja bilo poželjno uzimati u obzir više pojmova koji opisno ukazuju na pokušaj narušavanja odnosa djeteta i jednog roditelja od strane drugog roditelja, ili kako se navodi u Obiteljskom zakonu, čl. 119., st. 2 (Obiteljski zakon, 2015), „ponašanja koja bi otežala ostvarivanje osobnih odnosa djeteta“ od strane roditelja s kojim dijete stanuje. Potrebno je dodati da je u rujnu mjesecu 2023. god. od strane Grupe stručnjaka Vijeća Europe za djelovanje protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (GREVIO, 2023), dana uputa da stručnjaci u pravosudnom, zdravstvenom sustavu i socijalnim službama budu upozoreni na nedo-

statak bilo kakvih znanstvenih temelja za „sindrom otuđenja od roditelja“, da u službenoj komunikaciji ne koriste pojam „sindrom otuđenja djeteta“ te da u situacijama optužbi majki na nasilje od strane oca, majke ne smatraju „nesuradljivima“ i „nekompetentnim“ kao roditelje.

Gerčar i sur. (2021) navode da u cilju sprečavanja eventualne zloupotrebe koncepta, a s obzirom na postojanje dviju suprotstavljenih strana od kojih jedna na otuđenje gleda kao strategiju manipulacije sustavom, a druga kao na realnu i utemeljenu pojavu, ističu bitnim postizanje konsenzusa oko definicije, metoda mjerenja te terapijskih intervencija unutar struke. No ističu da je diferenciranje otuđenja od drugih fenomena te postizanje konsenzusa oko njegove definicije proces koji je sporiji od uviđanja samog problema u praksi. Stoga autorice (Gerčar i sur. 2021) smatraju potrebnim da stručnjaci koji se bave ovom problematikom uvažavaju koncept otuđenja te istovremeno provode daljnja istraživanja. Uz to navode važnost zaštite i djece i roditelja i od otuđenja i od moguće zloupotrebe koncepta, a u situacijama saznanja o postojanju nasilja dodatan oprez u njegovoj procjeni. Ajduković i Sladović Franz (2021) smatraju da bi u cilju zaštite prava i interesa djece i zaštite prava žena koje su izložene nasilju te s obzirom na rizik od mogućih manipulacija bilo potrebno dodatno razraditi postupanje svih uključenih dionika te u tom smislu ističu potrebu za što jasnijim postupanjem unutar svakog sustava kao i potrebu za međusektorskom suradnjom i koordinacijom.

ŠTO I KAKO DALJE

Kao što je prethodno istaknuto, postoji slaganje među znanstvenicima oko višefaktorske perspektive otuđenja (Saini i Deutsch, 2017; Mercer, 2019; Bernet, 2020; Milcham i sur., 2020a). To podrazumijeva da napeti odnosi između roditelja i djece koji mogu dovesti do otuđenja mogu proizaći iz različitih razloga, uključujući razvojne čimbenike kao što su tjeskoba zbog razdvajanja kod mlađe djece, usklađenost s jednim roditeljem, sklonost ili afinitet prema roditelju s obzirom na spol, djetetove reakcije na roditeljski konflikt, sukob lojalnosti djeteta, izloženost djeteta nasilju od strane intimnog partnera roditelja, maltretiranje djeteta, omalovažavanje drugog roditelja od strane jednog roditelja ili neopravdan otpor ili odbijanje roditelja. Osim složene interakcije mnogih čimbenika koji se mogu preklapati, Johnston i Sullivan (2020) naglašavaju i periferne, ali vrlo važne čimbenike koji imaju neizravne učinke ili imaju interaktivne učinke na konačan ishod odnosa roditelja i djeteta, a uključuju profesionalno loše vođenje slučajeva, dugotrajne sudske sporove, povijest bračnih konflikata, ponižavajuće razdvajanje i poremećaje ličnosti roditelja.

Općenito, stručnjaci koji se bave ovom problematikom slažu se da je u ovom trenutku potrebno više istraživanja kako bi se mogao razumjeti odnos i međusobna povezanost visoke razine konflikta između roditelja i razvoja problema u kontaktu roditelja s djecom (Polak i Saini, 2015; Harman i sur., 2022). Osim toga, kako ističu Fidler i Bala (2020), potrebna je edukacija roditelja koja može imati važnu ulogu u prevenciji, iako će za teže slučajeve obiteljski pravosudni sustav i dalje igrati ključnu ulogu u ranoj intervenciji, upravljanju slučajevima, donošenju odluka i praćenju nekih slučajeva nakon presude (u skladu s našom praksom to se odnosi i na sustav socijalne skrbi). Također ističu da je potrebno više istraživanja o instrumentima za procjenu i razlikovanje različitih tipova problema u kontaktima između roditelja i djeteta s ciljem primjene odgovarajućih intervencija. Naime do danas ne postoji znanstveno potvrđen instrument niti postoji bilo kakav bihevioralni

kriterij utvrđen u valjanim empirijskim istraživačkim studijama (Saini i sur., 2016; Milchman Simring, 2019), iako su do sad konstruirani mnogi upitnici kao što su npr. Rowlandova skala otuđenja (*engl. Rowlands Parental Alienation Scale, RPAS*) (Rowland, 2018), Bakerov upitnik strategija (*engl. Baker Strategy Questionnaire, BSQ*) (Baker i Ben Ami, 2011), Upitnik prihvaćanja-odbijanja roditelja (*engl. The Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, PARQ*) (Bernet i sur., 2018), Bakerov upitnik o otuđenju djeteta (*engl. Baker Child Alienation Questionnaire, BAQ*) (Baker i Eichler, 2016). Simring Milchman (2019) u svom radu analizirala je ponašanja koja se uglavnom pripisuju ponašanju otuđenog djeteta i roditelju koji otuđuje te konstruktne valjanost (koliko dobro neki test mjeri ono što bi trebao mjeriti) nekih od do sada konstruiranih i gore navedenih mjernih instrumenata (*BAQ, BSQ, RPAS i PARQ*). Na osnovu analize zaključuje da je otuđenje deskriptivni koncept te da su potrebna dodatna istraživanja kako bi postao znanstveni konstrukt. No smatra da su neki mjerni instrumenti obećavajući te pri tom izdvaja Rowlandovu skalu otuđenja (*engl. Rowlands Parental Alienation Scale, RPAS*) (Rowlands, 2018). Nadalje su Bernet i sur. (2020) u svom istraživanju dobili rezultate koji pokazuju da Upitnik prihvaćanja-odbijanja roditelja (*engl. The Parental Acceptance-Rejection Questionnaire, PARQ*), (Bernet, 2018) razlikuje otuđenu djecu od ne-otuđene u 99 % slučajeva. Međutim postoje kritike tog instrumenta. Tako npr. Milchman i sur. (2020a) smatraju kao osnovno, da navedeni upitnik ne mjeri odbijanje roditelja od strane djeteta već mjeri samo dječju percepciju odbacivanja roditelja. S obzirom na oprečne stavove, potrebna su dodatna istraživanja koja bi potvrdila ili opovrgnula navode jednih ili drugih autora. U Hrvatskoj je u sklopu istraživanja provedenog u svrhu izrade doktorske disertaciju (Majnarić, 2023) konstruiran Upitnik stavova o strategijama narušavanja odnosa djeteta s drugim roditeljem (USSNOD). Upitnik je konstruiran s ciljem što ranijeg prepoznavanja roditelja koji imaju potencijal da se u većoj ili manjoj mjeri u tijeku postupka razvoda i/ili poslije razvoda ponašaju na način kojim mogu dovesti do problema u kontaktu djeteta s drugim roditeljem, a koje može dovesti do otuđenja. Dobre mjerne karakteristike instrumenta dobra su polazišna osnova za konstrukciju finalne verzije instrumenta. Kao dodatna kontrola konstruktne valjanosti bila bi poželjna provjera povezanosti s drugim mjernim instrumentima (kao npr. prethodno navedenom Rowlandovom skalom otuđenja (*engl. Rowlands Parental Alienation Scale, RPAS*) (Rowlands, 2018).

Općenito, što se tiče situacije u Hrvatskoj, iskustva iz prakse pokazuju da se domaći stručnjaci suočavaju u svom radu s nizom problema u dokazivanju uočenih poteškoća u odnosu djeteta s jednim roditeljem kada je odnos narušen, ili se uočava mogući ishod narušenog odnosa koji vodi ka otuđenju. Iako je evidentno da se dijete neopravdano udaljilo od roditelja s kojim je do jučer imalo dobar odnos, da nema sumnje na nasilje od strane tog roditelja, problem se ne prepoznaje na svim razinama i/ili u svim sustavima. Opravdano je postaviti pitanje poduzimaju li se pravovremene mjere (kojima bi se ujedno moglo spriječiti takvo ponašanje) prema roditelju za kojeg postoji sumnja da se prema djetetu ponaša na način kojim se može narušiti ili već narušava odnos s drugim roditeljem. Također je opravdano pitanje jesu li stručnjaci u sustavima koji se susreću s tom problematikom dovoljno educirani, kako za prepoznavanje postojanja problema, a onda i za učinkovito djelovanje. Posebnu poteškoću predstavlja ukazivanje na postojanje te vrste problema u ovom trenutku kada je koncept otuđenja doživio kritike s više različitih aspekata te je praktički izbačen iz upotrebe. No s obzirom da problem postoji i teško se može negirati, potrebno je poticati istraživanja kojima bi se pokušala utvrditi znanstvena valjanost kriterija za procjenu otuđenja,

potrebno je raspravljati, a nikako ne izbjegavati govoriti o tome, već postavljati kritička pitanja u cilju traganja za odgovorima.

S obzirom na osjetljivost problematike i implikacije koje mogu proizaći iz pogrešnih zaključaka, potrebne su i nužne daljnje rasprave o problemu koncepta otuđenja kao i o metodološkim izazovima u njegovom istraživanju. Kao što je navedeno, mnogi autori kao npr. Simring Milcham (2019) navode da postoje znanstvena ograničenja u dokazima za potvrđivanje otuđenja kao znanstvenog konstrukta te da su za potvrdu konstrukta nužna daljnja istraživanja. No spomenuta autorica ističe da iako je po njenom mišljenju otuđenje deskriptivni koncept te iako znanstvenog konsenzusa oko otuđenja nema, ne može se umanjiti vrijednost dokaza "glasova žrtava".

ZAKLJUČAK

Bez obzira na sve prethodno navedeno, neki autori (npr. Fidler i Bala, 2020; Harman i sur., 2022) smatraju da je u današnje vrijeme ipak došlo do značajnog napretka u razumijevanju i praksi problema kontakata između roditelja i djece (*engl. Parent-child contact problems, PCCP*), uz rastući konsenzus o nekim pitanjima. Većina autora se slaže da je nužno obratiti potrebnu pažnju i na „lažno pozitivne“ i „lažno negativne“ optužbe za otuđenje (neopravdano odbijanje) i za realno otuđenje (opravdano odbijanje). No za bilo koju od ovih vrsta problema s kontaktom i za slučajeve koji uključuju elemente oba, može biti u djetetovom najboljem interesu popraviti napeti odnos roditelj-dijete te nastojati da dijete održi kontakt s oba roditelja. Milchman i sur. (2020a) zaključuju da su rasprave kao i kritike istraživanja važne i za istraživače i za čitatelje. No isto tako iskrivljenja i konflicije za koje se čini da diskreditiraju istraživanja, ili su netočne, ne doprinose konstruktivnom dijalogu. Ovi autori također navode da bi dijalozi između stručnjaka s različitim stajalištima o otuđenju trebali uključivati pažljiviju analizu i bolje utemeljene kritike, a to bi se trebalo odnositi na obje „strane“, tj. da se i „strana“ zlostavljanja djece i obiteljskog nasilja također treba pridržavati ovog standarda. Taj je standard poželjno ili nužno njegovati i primjenjivati kako među stranim tako i među domaćim stručnjacima.

Osim toga, da područje istraživanja otuđenja unatoč prijeporima, neslaganjima, pa i odricanju od samog koncepta ipak nije bez perspektive, pokazuje spomenuto istraživanje Harmana i sur. (2022). Autori ističu da je na znanstvenicima i praktičarima da prate znanstvena dostignuća te usvoje nova znanja s obzirom da je gotovo 40% istraživanja o otuđenju objavljeno od 2016. god. Navedeni autori smatraju da više nije moguće odbaciti to područje kao nedostatno znanstvenog statusa. Također navode da će se samo priznavanjem legitimnosti ovog područja psihologije poboljšati razumijevanje na koji način i zašto se odnosi između roditelja i djeteta narušavaju i prekidaju, posebno u visokokonfliktnim razvodima.

Iz iznesenog proizlaze neke preporuke koje bi mogle pridonijeti metodološkoj jasnoći koncepta otuđenja te boljem međusobnom razumijevanju i među domaćim praktičarima i znanstvenicima:

- 1) Sagledavanje otuđenja u svjetlu višefaktorske perspektive.
- 2) Poticanje istraživanja koja će pridonijeti razlikovanju otuđenja od drugih slučajeva problema u odnosu s legitimnim razlozima otpora ili odbacivanja roditelja.

- 3) Sveobuhvatno ispitivanje činjenica u slučajevima kada se dijete opire ili odbija roditelja te utvrđivanje primarnih uzroka odbijanja. Kada činjenično stanje nije dostatno za utvrđivanje razloga djetetova ponašanja, nužne su procjene oba roditelja i djeteta od strane educiranih stručnjaka za mentalno zdravlje.
- 4) Educiranje stručnjaka za procjenu zlostavljanja djece, dječje traume i obiteljskog nasilja. Također educiranje stručnjaka u pomoći i prevladavanju problema narušenog odnosa između djeteta i roditelja.
- 5) Razumijevanje složenosti problema odbijanja roditelja od strane djeteta, također educiranje sudaca o potrebi multikauzalne procjene i tumačenja u pojedinačnim slučajevima.
- 6) Upotreba opisnog jezika koji je dovoljno bogat, a kako bi se smanjio rizik od pogrešne klasifikacije, kao i izrada temeljitih, sveobuhvatnih i objektivnih procjena.
- 7) Prikupljanje empirijskih dokaza koji bi mogli pomoći u objašnjenju dinamike i ponašanja djece koja se opiru ili odbijaju kontakt s drugim roditeljem.
- 8) Provođenje dobro osmišljenih, znanstveno valjanih istraživanja, korištenje jasno definiranih kriterija za svaku kategoriju zlostavljanja u djetinjstvu koji neće biti dvosmisleni za tumačenje.
- 9) Razvoj empirijski potvrđenih instrumenata na hrvatskom jeziku za razlikovanje slučajeva otuđenja djeteta od roditelja i opravdanog odbijanja kontakta djeteta s roditeljem, posebice u slučajevima obiteljskog nasilja.

LITERATURA

- Ajduković, M. i Sladović Franz, B. (2021). Prilog javnoj raspravi o položaju djece i roditelja izloženih nasilju u situacijama konfliktnog razdvojenog roditeljstva iz psihosocijalne perspektive. HUSOR, Zagreb. Preuzeto s: <https://www.hksr.hr/prilog-javnoj-raspravi-o-polozaju-djece-i-roditelja-izlozenih-nasilju-u-situacijama-konfliktnog> (29. 6. 2022.)
- Amato, P. R., Kane, J. B. i James, S. (2011). Reconsidering the "good divorce". *Family relations*, 60(5), 511–524. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3729.2011.00666.x>
- Američka psihijatrijska udruga (2013). *DSM-5 Dijagnostički i statistički priručnik za duševne poremećaje*. Naklada slap.
- Andreopoulos, E. i Wexler, A. (2022). The "solution" to parental alienation: A critique of the turning points and overcoming barriers reunification programs. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 19(3-4), 417–437. <https://doi.org/10.1080/26904586.2022.2049462>
- Austin, W. G., Pruett, M. K., Kirkpatrick, H. D., Flens, J. R. i Gould, J. W. (2013a). Parental gatekeeping and child custody/child access evaluation: Part I: Conceptual framework, research and application. *Family Court Review*, 51(3), 485–501. <https://doi.org/10.1111/fcre.12045>
- Austin, W. G., Fieldstone, L. i Pruett, M. K. (2013b). Bench book for assessing parental gatekeeping in parenting disputes: Understanding the dynamics of gate closing and opening for the best

- interests of children. *Journal of Child Custody*, 10(1), 1–16. <https://doi.org/10.1080/15379418.2013.778693>
- Baker, A. J. L. (2005). Parent alienation strategies: A qualitative study of adults who experienced parental alienation as a child. *American Journal of Forensic Psychology*, 23(4), 43–62.
- Baker, A. J. L. i Darnall, D. (2006). Behaviors and strategies employed in parental alienation: A survey of parental experiences. *Journal of Divorce & Remarriage*, 45(1–2), 97–124. https://doi.org/10.1300/J087v45n01_06
- Baker, A. J. L. i Ben-Ami, N. (2011). To Turn a Child Against a Parent Is To Turn a Child Against Himself: The Direct and Indirect Effects of Exposure to Parental Alienation Strategies on Self-Esteem and Well-Being. *Journal of Divorce and Remarriage*, 52(7), 472–489. <https://doi.org/10.1080/10502556.2011.609424>
- Baker, A. J. i Verrocchio, M. C. (2015). Parental bonding and parental alienation as correlates of psychological maltreatment in adults in intact and non-intact families. *Journal of child and family studies*, 24, 3047–3057. <https://doi.org/10.1007/s10826-014-0108-0>
- Baker, A. J. L. i Eichler, A. (2016). The linkage between parental alienation behaviors and child alienation. *Journal of Divorce and Remarriage*, 57(7), 475–484. <https://doi.org/10.1080/10502556.2016.1220285>
- Baker, A. J. L. (2018). Reliability and validity of the four-factor model of parental alienation. *Journal of Family Therapy*, 0, 1–2. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.12253>
- Bernet, W. (2010). *Parental alienation, DSM-5, and ICD-11*. Charles C. Thomas.
- Bernet, W. i Baker, A. J. L. (2013). Parental Alienation, DSM-5, and ICD-11: Response to critics. *Journal of American Academy of Psychiatry and the Law*, 41(1), 98–104.
- Bernet, W., Gregory, N., Reay, K. M. i Rohner, R. P. (2018). An objective measure of splitting in parental alienation: The parental acceptance-rejection questionnaire. *Journal of Forensic Sciences*, 63(3), 776–783. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.13625>
- Bernet, W. (2019). Overview of Parental Alienation and Recommendations for Public Policy. *Paper presented at the Connecticut Legislature (Public Hearing)*, Hartford, Connecticut.
- Bernet, W. (2020). Response to “Ideology and Rhetoric Replace Science and Reason in Some Parental Alienation Literature and Advocacy: A Critique,” by Milchman, Geffner, and Meier. *Family Court Review*, 58(2), 362–367. <https://doi.org/10.1111/fcre.12489>
- Bernet, W., Gregory, N., Rohner, R. P. i Reay, K. M. (2020). Measuring the Difference Between Parental Alienation and Parental Estrangement: The PARQ-Gap. *Journal of Forensic Sciences*, 65(4), 1225–1234. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14300>
- Bernet, W. (2021). The Change for Children Evidence of Parental Alienation for the Domestic Abuse Bill. U D. Lorandos i W. Bernet (ur.), *Parental Alienation-Science and Law* (str. 2–42). Charles C. Thomas.
- Bernet, W., Rohner, R. P. i Reay, K. M. (2021). Rejecting the rejection of parental alienation: Comment on Mercer. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 18(3), 210–216. <https://doi.org/10.1080/26904586.2020.1856752>

- Bernet, W. (2023). Recurrent misinformation regarding parental alienation theory. *The American Journal of Family Therapy*, 51(4), 334–355. <https://doi.org/10.1080/01926187.2021.1972494>
- Birnbaum, R. i Bala, N. (2010). Toward the differentiation of high-conflict families: An analysis of social science research and Canadian case law. *Family Court Review*, 48(3), 403–416. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2010.01319.x>
- Droz, L. M. i Olesen, N. W. (2004). Is it abuse, alienation, and/or estrangement? A decision tree. *Journal of child custody*, 1(3), 65–106. https://doi.org/10.1300/J190v01n03_05
- Fidler, B. J. i Bala, N. (2010). Children resisting postseparation contact with a parent: Concepts, controversies, and conundrums. *Family Court Review*, 48(1), 10–47. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2009.01287.x>
- Fidler, B. J., Bala, N. i Saini, M. A. (2013a). *Children who resist postseparation parental contact: A differential approach for legal and mental health professionals*. Oxford University Press.
- Fidler, B. J., Bala, N. i Hurwitz, H. (2013b). *Best practice guide: Responding to emotional harm of children in high conflict separation*. High Conflict Forum.
- Flis, I. i Rezo Bagarić, I. (2021). *Znanstveni mač i gordijski čvor otudjenja*. Zagrebačko psihološko društvo.
- Fidler, B. J. i Bala, N. (2020). Concepts, controversies and conundrums of "alienation:" Lessons learned in a decade and reflections on challenges ahead. *Family court review*, 58(2), 576 –603. <https://doi.org/10.1111/j.1744-1617.2009.01287.x>
- Friedlander, S. i Walters, M. G. (2010). When a child rejects a parent: Tailoring the intervention to fit the problem. *Family Court Review*, 48, 98–111.
- Filipović, G. i Osmak-Franjić, D. (2010). Manipulacija djecom tijekom razvoda braka ili prekida izvanbračne zajednice roditelja – iz perspektive pravobraniteljice za djecu. U D. Osmak-Franjić (ur.), *Djeca i konfliktni razvodi* (str. 61–68). Pravobraniteljica za djecu.
- Garber, B. D. (2020). Dynamics, Not Diagnoses. *Family Court Review*, 58(2), 368–370.
- Gardner, R. A. (2001). Parental alienation syndrome (PAS): Sixteen years later. *Academy Forum*, 45(1), 10–12.
- Gerčar, A., Milković, M. i Pejić, I. (2021). *Što (ne)znamo o otudjenju*. Zagrebačko psihološko društvo. Preuzeto s: <https://zqpd.hr/2021/10/17/sto-ne-znamo-o-otudjenju/> (9.9.2023.)
- GREVIO (2023). *Osnovno evaluacijsko izvješće GREVIO-a o zakonodavnim i drugim mjerama kojima se provode odredbe Konvencije Vijeća Europe o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u obitelji (Istanbulska konvencija)*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/vijesti/objavljeno-osnovno-evaluacijsko-izvjesce-grevio-a-za-republiku-hrvatsku/13162> (29.10.2023.)
- Harman, J. J., Kruk, E. i Hines, D. A. (2018). Parental alienating behaviors: An unacknowledged form of family violence. *Psychological bulletin*, 144(12), 1275–1299. <https://doi.org/10.1037/bul0000175>
- Harman, J. J., Bernet, W. i Harman, J. (2019a). Parental alienation: The blossoming of a field of study. *Current directions in psychological science*, 28(2), 212–217. <https://doi.org/10.1177/0963721419827271>
- Harman, J. J., Leder-Elder, S. i Biringen, Z. (2019b). Prevalence of adults who are the targets of parental alienating behaviors and their impact. *Children and Youth Services Review*, 106, 104471. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2019.104471>

- Harman, J. J. i Lorandos, D. (2021). Allegations of family violence in court: How parental alienation affects judicial outcomes. *Psychology, Public Policy, and Law*, 27(2), 184. <https://doi.org/10.1037/law0000301>
- Harman, J. J., Maniotes, C. R. i Grubb, C. (2021). Power dynamics in families affected by parental alienation. *Personal Relationships*, 28(4), 883–906. <https://doi.org/10.1111/pere.12392>
- Harman, J. J., Warshak, R. A., Lorandos, D. i Florian, M. J. (2022). Developmental psychology and the scientific status of parental alienation. *Developmental Psychology*, 58(10), 1887. <https://psycnet.apa.org/doi/10.1037/dev0001404>
- Hercigonja Novković, H., Buljan Flander, G. i Kocijan Hercigonja, D. (2012). Roditeljska manipulacija djecom-oblik emocionalnog zlostavljanja. *Socijalna psihijatrija*, 40(2), 151–156.
- Johnston, J. R. i Kelly, J. B. (2004). Rejoinder to Gardner's "Commentary on Kelly and Johnston's 'The alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 42(4), 622–628. <https://doi.org/10.1177/1531244504268658>
- Johnston, J. R., Roseby, V. i Kuehnle, K. (2009). *In the name of the child: A developmental approach to understanding and helping children of conflicted and violent divorce*. Springer Publishing Company.
- Johnston, J. i Sullivan, M. (2020). Parental Alienation: In search of common ground for a more differentiated theory. *Family Court Review*, 58(2), 270–292. <https://doi.org/10.1111/fcre.12472>
- Kelly, K. B. i Johnston, J. R. (2001). The alienated child: A reformulation of parental alienation syndrome. *Family Court Review*, 39(3), 248–266. <https://doi.org/10.1111/j.174-1617.2001.tb00609.x>
- Lauri Korajlija, A. (2022). Trebamo li se otuđiti od otuđenja?. *Socijalna psihijatrija*, 50(1), 49–74. <https://doi.org/10.24869/spsih.2022.49>
- Lorandos, D. (2020a). Response to Milchman, Geffner, and Meier Ideology and Rhetoric Replace Science and Reason in Some Parental Alienation Literature and Advocacy: A Critique. *Family Court Review*, 58(2), 371–372.
- Lorandos, D. (2020b). Parental alienation in US courts, 1985 to 2018. *Family Court Review*, 58(2), 322–339. <https://doi.org/10.1111/fcre.12475>
- Majnarić, I. (2022). Obilježja visokokonfliktnih razvoda roditelja s maloljetnom djecom. *Ljetopis socijalnog rada*, 1(29), 99–123. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v29i1.487>
- Majnarić, I. (2023). *Obilježja roditelja u postupku razvoda kao prediktori konfliktnosti razvoda* [Doktorska disertacija]. Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet, Studijski centar socijalnog rada.
- Maljuna, I., Ajduković, M. i Ostojić, D. (2020). Obilježja prekida partnerske zajednice roditelja sa simptomima emocionalno nestabilne ličnosti. *Socijalna psihijatrija*, 48(1), 20–49. <https://doi.org/10.24869/spsih.2020.20>
- Marques, T. M., Narciso, I. i Ferreira, L. C. (2020). Empirical research on parental alienation: A descriptive literature review. *Children and Youth Services Review*, 119, 105572. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105572>
- Meier, J. S., Dickson, S., O'Sullivan, C., Rosen, L. i Hayes, J. (2019). Child custody outcomes in cases involving parental alienation and abuse allegations. GWU Law School Public Law Research Paper No. 2019-56. Dostupno na: <https://ssrn.com/abstract=3448062>

- Mercer, J. (2019). Examining parental alienation treatments: Problems of principles and practices. *Child and adolescent social work journal*, 36(4), 351–363. <https://doi.org/10.1007/s10560-019-00625-8>
- Mercer, J. (2021). Critiquing assumptions about parental alienation: Part 1. The analogy with family violence. *Journal of Family Trauma, Child Custody & Child Development*, 19(1), 81–97. <https://doi.org/10.1080/26904586.2021.1957057>
- Myers, J. E. i Mercer, J. (2022). Parental alienation in family court: Attacking expert testimony. *Child and Family Law Journal*, 10(1/3), 70–111. <https://lawpublications.barry.edu/cflj/vol10/iss1/3>
- Milković, M., Stojević, M. i Ćosić, I. (2021). *Postupci u konfliktnom razdvojenom roditeljstvu i tretmanske intervencije*. Društvo za psihološku pomoć. Preuzeto s: <https://zgpd.hr/2021/11/07/postupci-u-konfliktnom-razdvojenom-roditeljstvu-i-tretmanske-intervencije/> (29.6.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2015. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20o%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20%20u%20RH%20u%202015.%20godini-2.pdf> (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće o korisnicima i primijenjenim pravima socijalne skrbi u Republici Hrvatskoj u 2016. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20o%20korisnicima%20i%20primijenjenim%20pravima%20socijalne%20skrbi%20%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202016%20godini.pdf> (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće o primijenjenim pravima socijalne skrbi u 2017. godini*. Preuzeto s: https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202017%20godini_isp.pdf (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće u Republici Hrvatskoj u 2018. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202018.%20godini.pdf> (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće u Republici Hrvatskoj u 2019. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/MDOMSP%20dokumenti/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20Republici%20Hrvatskoj%20u%202019%20godini.pdf> (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće u Republici Hrvatskoj u 2020. godini*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20u%20RH%20za%202020.%20godinu.PDF> (9.9.2023.)
- Ministarstvo rada, mirovinskoga sustava, obitelji i socijalne politike (MRMS) (2023). *Godišnje statističko izvješće u Republici Hrvatskoj za 2021. godinu*. Preuzeto s: <https://mrosp.gov.hr/UserDocImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Odluke/Godisnje%20statisticko%20izvjesce%20za%202021.%20godinu.pdf> (9.9.2023.)

- Mitcham Smith, M. i Henry, W. J. (2007). High-conflict divorce solutions: Parenting coordination as an innovative co-parenting intervention. *The Family Journal*, 15(4), 368–373. <https://doi.org/10.1177/1066480707303751>
- Milchman, M. S., Geffner, R. i Meier, J. S. (2020a). Putting science and reasoning back into the “parental alienation” discussion: Reply to Bernet, Robb, Lorandos, and Garber. *Family Court Review*, 58(2), 375–385. <https://doi.org/10.1111/fcre.12477>
- Milchman, M. S., Geffner, R., i Meier, J. S. (2020b). Ideology and rhetoric replace science and reason in some parental alienation literature and advocacy: A critique. *Family Court Review*, 58(2), 340–361. <https://doi.org/10.1111/fcre.12476>
- Moon, D. S., Lee, M. H., Chung, D. S. i Kwack, Y. S. (2020). Custody evaluation in high-conflict situations focused on domestic violence and parental alienation syndrome. *Journal of the Korean Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31(2), 66. <https://doi.org/10.5765/jkacap.200004>
- Obiteljski zakon (2015). *Narodne novine* 103/15, 98/19.
- O’Hara, K. L., Sandler, I. N., Wolchik, S. A. i Tein, J. Y. (2019). Coping in context: The effects of long-term relations between interparental conflict and coping on the development of child psychopathology following parental divorce. *Development and psychopathology*, 31(5), 1695–1713. <https://doi.org/10.1017/S0954579419000981>
- Pepiton, M. B., Alvis, L. J., Allen, K. i Logid, G. (2012). Is parental alienation disorder a valid concept? Not according to scientific evidence. A review of parental alienation, DSM-5 and ICD-11 by William Bernet. *Journal of Child Sexual Abuse*, 21(2), 244–253. <https://doi.org/10.1080/10538712.2011.628272>
- Polak, S. i Saini, M. (2015). Children resisting contact with a parent postseparation: Assessing this phenomenon using an ecological systems framework. *Journal of Divorce & Remarriage*, 56(3), 220–247. <https://doi.org/10.1080/10502556.2015.1012698>
- Pruett, M. K., Cowan, C. P., Cowan, P. A. i Diamond, J. S. (2012). Supporting father involvement in the context of separation and divorce. U L. Drozd, M. Saini i N. Olesen (ur.), *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court* (str. 85–118). Oxford University Press.
- Rao, A. G. (2021). Rejecting ‘Unjustified’ Rejection: Why Family Courts Should Exclude Parental Alienation Experts. *BCL Rev.*, 62, 1759.
- Rezolucija „The impact of intimate partner violence and custody rights on women and children” (2021). Preuzeto s: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2021-0406_EN.html (20.6.2022.).
- Robb, A. (2020). Misdirection and Double Standards Fail to Clarify Controversial Issues in Social Science. *Family Court Review*, 58(2), 373–374.
- Rowen, J. i Emery, R. E. (2019). Parental denigration boomerangs versus alienates: Parent–child closeness, reciprocity, and well-being using multiple informants. *Family Relations*, 68(1), 119–134. <https://doi.org/10.1111/fare.12324>
- Rowlands, G. A. (2018). Parental alienation: A measurement tool. *Journal of Divorce & Remarriage*, 60(4), 316–331. <https://doi.org/10.1080/10502556.2018.1546031>

- Saini, M., Johnston, J. R., Fidler, B. J. i Bala, N. (2016). Empirical studies of alienation. U L. Drozd, M. Saini i N. Olesen (ur.), *Parenting plan evaluations: Applied research for the family court* (str. 374–430). Oxford University Press.
- Saini, M. A., Drozd, L. M. i Olesen, N. W. (2017). Adaptive and maladaptive gatekeeping behaviors and attitudes: Implications for child outcomes after separation and divorce. *Family Court Review*, 55(2), 260–272. <https://doi.org/10.1111/fcre.12276>
- Saini, M. i Deutsch, R. (2017). Program evaluation, training, and dissemination. U A. Judge i R. Deutsch (ur.), *Overcoming parent-child contact problems: Family-based interventions for resistance, rejection, and alienation* (str. 277–306). Oxford University Press.
- Simring Milchman, M. (2019). How far has parental alienation research progressed toward achieving scientific validity?. *Journal of Child Custody*, 16(2), 115–139. <https://doi.org/10.1080/15379418.2019.1614511>
- Warshak, R. A. (2020). When evaluators get it wrong: False positive IDs and parental alienation. *Psychology, Public Policy, and Law*, 26(1), 54–68. <https://doi.org/10.1037/law0000216>
- Winter, A. (2022). *Parental Alienation Syndrome Memo*. Preuzeto s: <https://ir.lib.uwo.ca/cgi/view-content.cgi?article=1565&context=usri> (6.9.2023.)

Ines Majnarić

Family centre, Regional service of Primorsko-goranska

PARENTAL ALIENATION – WHAT COMES NEXT?

ABSTRACT

The significant interest of scientists and experts in the concept of alienation dates to the 1980s, and it has gained attention in Croatia as well in the last three years. Various discussions that are being held today about the concept of alienation have been taken into consideration. Thus, the aim of the paper was to present the current understanding of the concept and the polemics that are being conducted both at the international level and among Croatian experts about the scientific basis of the concept and research methodology. In addition, polemics stand out among those who primarily focus on alienation and those who primarily focus on child abuse and domestic violence. Furthermore, the paper mentions changes in the research approach to the concept itself, where it is emphasized that the number of research in the field of alienation is increasing, that there is a shift towards quantitative research, and there is also an increasing number of research projects that test theoretically generated hypotheses. In conclusion, the paper emphasizes the agreement of many experts and scientists about the need to be careful about the possibility of misuse of the concept of alienation, about the multifactorial perspective of alienation, and about the need for further research. At the end of the paper, recommendations are given for possible further research in order to contribute to methodological clarity and better mutual understanding between practitioners and scientists.

Keywords: alienation, high-conflict divorces, violence, best interests of the child

Međunarodna licenca / International License:

Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0.